

La Colònia Rosal

En la paret de l'esquerra del Portal que donava accés a les instal·lacions fabrils de la Colònia Rosal hi havia un mural ceràmic (1) on, amb diferents tons de color blau i groc, s'hi representava una robusta matrona amb un fus a les mans mentre un infant jugava als seus peus; a la part inferior d'aquest mural s'hi llegeix la data de 1858 com el de la fundació de la fàbrica. Però no és gaire lògic acceptar aquesta data com l'inici de l'activitat industrial en aquest lloc si tenim en compte que no fou fins el maig de 1859 que els tres germans, Anton, Ramon i Agustí Rosal, van presentar la memòria facultativa per demanar la construcció de la seva fàbrica del Riu. Això fa pensar que el 1858 devia ser l'any que els Rosal compraren a la família Gironella de Berga uns terrenys erms, situats a la riba dreta del Llobregat i que pertanyien a la propietat de la Bruguera, per construir-hi la seva fàbrica.

Com he dit, el projecte que presentaren els germans Rosal per a la construcció d'una presa, canal i edifici-fàbrica que aprofitaria la força de l'aigua del Llobregat porta data de 25 de maig de 1859 i estava redactat pel director de camins veïnals Josep Ma. Folch Brosa. La memòria informa que la fàbrica estaria situada molt a prop del pont de la carretera que llavors s'estava construint entre Sallent i Berga i es justifica el projecte perquè donaria feina a molta gent de Berga i, per altra part, no perjudicaria a ningú, ja que no hi havia cap altre fabricant per aquells verals; com a dades tècniques detalla que la presa, que es recolzaria directament sobre la roca que travessa transversalment el riu, tindria una alçada de 2,24 m, el canal 308 m de llarga-

da i, amb el desnivell del riu, proporcionaria un salt de 7,45 m, la força del qual s'utilitzaria per fer funcionar la maquinària de la fàbrica de filats i teixits que volien construir en els terrenys suara comprats (2).

Aquesta primera fàbrica, que es devia posar en funcionament cap a 1860 i que estava situada a tocar del pont, és l'edifici que es coneixia com a Quadra Vella i, en un primer moment, només contenia elements de filatura: 3 cardes i 1.000 fusos, que pagaven una contribució de 951,99 rals. El 31 d'agost de 1862, l'Antoni Ro-

sal donava d'alta 1.000 fusos més i 10 telers mecànics; l'any 1864 funcionaven 30 telers, 5.914 fusos i vuit cardes; el 1867, el nombre de telers arribava a 113, cosa que la convertia, de tros, en la indústria tèxtil més important dins el terme de Berga, ja que superava les de Lluís Rosal i Antoni Matabosch (3).

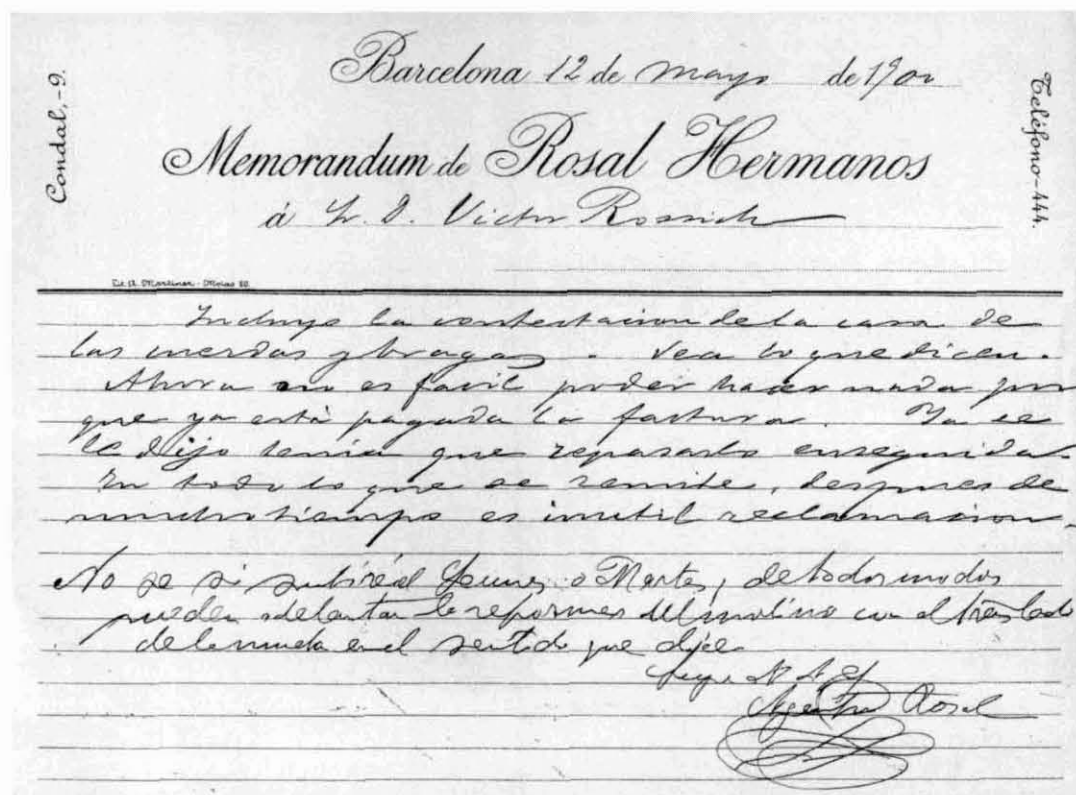
Durant la Tercera Guerra Carlina la fàbrica dels Rosal no deixà de funcionar, ja que ens consta el pagament anual del seu impost industrial, cosa que indicaria que també devien contribuir, per convicció o per força, al manteniment de l'exèrcit del pretendent carlí (4), i no sembla pas que els atemorís la perillosa situació bèl·lica que patia el Berguedà quan, el 10 de setembre de 1874, presentaven al Govern Civil un nou projecte que signava l'enginyer Lluís Ferrater, per construir una

presa més alta (un croquis de l'època ens la marca de 6 m d'alçada i 5,5 de base) i un canal més llarg (uns 1.100 m) equipat amb diferents comportes per regular el cabal d'aigua; aquest canal (5) donaria un salt brut de 16,6 m i proporcionaria la força necessària per moure la maquinària d'una nova fàbrica, situada més al nord però al mateix nivell i quasi a tocar de la que ja tenien en funcionament, que s'anomenà la Quadra Nova; pel seu interès, transcriu una bona part de l'escrit de concessió del nou equipament:

"Seccion de Fomento - Aguas - Nº 4 - Visto el expediente promovido en este Gobierno Civil por los Sres. D. Antonio _ D. Ramon _ D. Agustin Rosal, hermanos, dueños de una fábrica de hilados y tejidos de algodón, denominada del Riu ó Minoves, sita en el termino municipal de Berga, en

Comunicat interior de l'empresa "Rosal Hermanos" signat per Agustí Rosal.

(ARXIU COLÒNIA ROSAL)

solicitud de autorizacion para ampliar el aprovechamiento de aguas del rio Llobregat que actualmente disfrutan, construyendo una nueva presa y un nuevo canal de conduccion, Resultando que se trata de imponer servidumbre forzosa de estribo de presa y de acueducto en terrenos de D^a Teresa Gible viuda de Gironella _ D^a Maria Angeles Minoves Pla, Resultando que, dada al proyecto la publicidad prevenida por las disposiciones vigentes, no se ha presentado oposicion alguna al mismo, Resultando que los informes emitidos por la Jefatura de Obras Publicas, Junta Provincial de Agricultura, Industria y Comercio y Diputacion Provincial son en todo favorables á la peticion Resultado que por Dª Manuela Minoves, en calidad de madre y legitima administradora de su hija menor, Dª Maria Angela, se ha presentado un escrito en el que manifiesta haberse puesto de acuerdo con los referidos Srs. Rosal hermanos, para el establecimiento del estribo de presa, margen izquierda, que intentan construir en una fabrica de su propiedad Resultando que por los Srs. Rosal hermanos, se ha presentado una escritura de venta otorgada á su favor por la Sra. Viuda de Gironella de los terrenos donde havia de imponerse servidumbre de estribo de presa, margen derecha, _ de acueducto, Resultando que la Administración Economica ha informado tambien favorablemente el proyecto, en la parte que a la misma corresponde, respecto á la exención del

pago de contribución industrial, con referencia á la ampliación del aprovechamiento... Considerando que con la petición solicitada no se atacan ni vulneran derechos adquiridos, ni se varia el regimen del rio... he resuelto autorizar a los Srs. Rosal hermanos para ampliar el aprovechamiento del rio Llobregat, que hoy disfrutan... Barcelona, 11 de Enero de 1876."

Aquesta concessió estava supe-ditada a les següents condicions: que es fes segons els plànols presentats; que la coronació de la presa fos horitzontal i segons el que indiqués l'enginyer encarregat de la inspecció; que la construcció del canal no afectés les rieres que hi havia al seu pas (fou necessari construir un aqüeducte per salvar la riera de la Bruguera); que el producte de les excavacions no dificultés el pas de l'aigua del riu; la força que s'obtingués amb l'aigua d'aquest canal s'hauria d'aplicar a una fàbrica de filats i teixits; la concessió era per 3.600 litres/segon (sempre que els portés el riu, fan constar) i havien de tornar-la íntegrament al riu després d'aprofitar-ne la força; les obres havien de començar en un termini de sis mesos i estar acabades abans de dos anys; s'havia d'informar a l'enginyer la data de començament i acabament de les obres; i la concessió estava lliure de contribució industrial per un termini de deu anys (6).

Treballadors de la Colònia Rosal el 1906.

(ARXIU JOSEP BUSQUETS)

El 1877 els Rosal ja tenien en funcionament 6.060 fusos, 10 cardes, 172 telers i s'havia construït el taller mecànic per al manteniment de la maquinària. Es construï l'edifici central que unia les dues fàbriques (en deien la Unió) amb un gran muntacàrregues per on no paraven de pujar i baixar caixes de fil, plegadors i tot el que convingués; també es bastiren els edificis de la façana que donava a la carretera de Manresa a Berga, on estaven situats el magatzem de bales de cotó, les obridores i els batans, el portal amb la porteria per al control d'entrades i sortides de materials i personal, la casa de dos pisos on vivien els amos en les seves estades a la colònia i dos majordoms.

Entre 1880 i 1888 moriren els tres germans Rosal i, com que només tingué descendència Ramon Rosal Cortina, foren els seus dos fills, Antoni i Agustí Rosal Sala, els que continuaren l'empresa familiar amb el nom de *Rosal Hermanos* i augmentaren el patrimoni amb la compra d'importants propietats en terme d'Avia per construir-hi l'exem-

plar colònia agrícola de Graugés i Olvan (Montsent) i modernitzar tot el conjunt. A part de construir carreteres, l'octubre de 1890, demanaven permís a l'ajuntament de Berga per construir una línia telefònica entre la seva casa de la plaça de la Creu i la fàbrica del Riu (7).

El 1901 es reforçà l'estructura de la fàbrica Vella posant-hi columnes de ferro fetes per la casa Morral de Sallent, i a continuació s'aixecà un pis més, anivellant-la amb la Nova. Ja avançat el segle XX, s'edificaren les oficines, els acabats i, cap a 1950, es cobrí una part del canal de la fàbrica vella amb la construcció, a sobre, d'una nau amb dos pisos que s'ompliren de telers; encara, posteriorment, s'engrandiren els acabats i les oficines. Com que els amos de les colònies feien pràcticament el que volien dins de les seves propietats i donaven molt poques explicacions als respectius ajuntaments i, per altra part, sembla que es va destruir quasi tota la documentació de la Colònia Rosal, no s'han trobat els plànols ni permisos per realitzar les diferents construccions i ampliacions, cosa que impedeix datar-les correctament.

Durant el segle XX continuà augmentant la maquinària de la fàbrica, que el 1904 era de 608 telers mecànics senzills, 26 amb Jakart, 15.334 fusos, 36 cardes, el taller i una serradora amb 4 serres que produïa bigues i llates per a la construcció d'edificis i escalerns per fer les llançadores dels telers.

En aquella època el jornal a la fàbrica era de tretze hores diàries -inclosa l'estona de menjar-, sis dies la setmana, i el preu que es cobrava no estava pas estipulat per cap conveni, sinó per la lliure decisió de l'amo; de 1904 he trobat sous diaris que van d'un mínim de 1,25 pessetes/dia fins a 3,50; per tant, representava una setmanada de 7,50 a 21 pessetes.

Després de la mort d'Agustí i Antoni Rosal (desembre de 1909 i març de 1913 respectivament), les vídues, Montserrat de Nadal Calderó i Dolors Catarineu Ferran, es repartiren les propietats: la primera es va quedar la granja agrícola de Graugés i la segona la fàbrica del Riu, que es denominà *Sucesores de Rosal Hermanos*

Per raons econòmiques, el 31 de desembre de 1921 aquesta empresa es constituí en societat anònima amb un capital social de deu milions de pessetes i canvià altre cop el nom per *Manufacturas Rosal, SA.*, segons escriptura feta pel notari de Barcelona Albert Gabarró Torras. Aquesta societat estava constituïda per Dolors Catarineu i els seus vuit fills: Ma. Àngels, Ramon, Antoni, Josep Ma., Ferran, Lluís, Ignasi i Ma. Nativitat; aquests últims aportaren a la nova societat els setanta pisos que, en dues fases, s'havien construït al carrer de Dalt. L'empresa, que fins aquell moment havia tingut el despatx al carrer Comtal 9, de Barcelona, traslladà la seu social a la Gran Via de les Corts Catalanes, 657, bis.

La transformació en societat anònima ocasionà que, des d'aquell moment, els impostos es paguessin a Barcelona; per tant, l'última contribució industrial que pagaren a l'ajuntament de Berga fou la corresponent a 1921 i en ella declaraven 15.170 fusos, 603 telers, dues màquines de parer, tallers i serradora (8).

Una de les informacions més interessants que podem tenir per valorar la magnitud d'una indústria és la seva capacitat de producció; per sort disposem de les quan-

Vista de la Colònia Rosal des del nord-est, l'any 1916.

(ARXIU A.R.B.)

titats que es fabricaren a cal Rosal durant el 1913, que són les següents: 703.088 quilos de fil repartits entre 375.033 d'ordit, en un ventall que anava del número 12 al 35, i 328.055 de trama de números compresos entre 4 i 35; es teixiren 78.780 peces d'amplades compreses entre 53 i 252 cm amb un pes total de 672.540,7 quilos (9).

L'any 1928 morí Dolors Catarineu, i el seu fill hereu, Ramon, prengué el comandament de l'empresa amb el títol de director-gerent, que encara ostentava el 1942. Entremig es produí l'aixecament franquista i els Rosal s'hagueren d'exiliar; llavors

els representants de la C.N.T.-A.I.T. van col·lectivitzar l'empresa i en prengué el control un comitè o consell presidit per Marià Cárceles, pèrit mercantil que treballava al despatx de Barcelona. Tot i que un contramestre i dos encarregats foren assassinats i un tercer fou ferit, durant la guerra la fàbrica continuà funcionant amb relativa normalitat conduïda per Joan Moncau, el director que ja hi havia i, durant aquella època, l'empresa es denominà *Manufacturas Bergolvan*, nom que s'elegí en una votació popular (10).

Ja tornats els Rosal, l'any 1940, el consell d'administració decidí

Vista de la Colònia Rosal des del sud-est, cap a 1925.

(ARXIU LUGI)

canviar altre cop el nom per convertir-se en *Textil Colonia Rosal, SA* i, per defunció d'algun dels germans o per la venda de les accions que posseïen, a partir de 1945 trobem a Ferran Rosal com a únic director de l'empresa, que el 29 de desembre de 1953 feia adaptar els estatuts de l'entitat a la nova legislació sobre Societats Anònimes pel notari de Barcelona, Frederic Trias de Bes.

En aquell període la força motriu de què disposava l'empresa eren els dos salts d'aigua que, per mitjà de les corresponents turbines, donaven una potència de 800 HP i, preveient èpoques de disminució de la força hidràulica per sequeres, comptava amb una màquina de vapor de 600 HP de potència, procedent d'un transatlàntic (11) i encara motors elèctrics que podien donar 500 HP.

La major activitat laboral de l'empresa es desenvolupà entre 1950 i 1975, quan arribà a comptar amb 1.200 treballadors, la majoria dels quals vivien a la mateixa colònia, i altres que arribaven amb autocars des de Berga, Gironella, Olvan, Avià i Montmajor; aquests obrers estaven repartits en tres torns, la qual cosa permetia fer funcionar sense interrupció, des de les cinc del matí del dilluns fins a les cinc del matí del diumenge següent, uns 25.000 fusos, uns 500 telers i les corresponents màquines complementàries que, iniciant el procés en les obridores de bales de cotó o altres fibres, el finalitzaven amb l'empaquetat de peces acabades o amb la confecció de roba a punt de vendre a les botigues (llençols, coixineres, edredons, etc.).

L'any 1960 el nucli de població conegut com a Colònia Rosal estava format per 340 habitatges, 257 propietat de l'empresa Rosal, i uns altres 63 que pertanyien a diferents amos i que estaven repartits entre la Farga, la carretera de Berga i els carrers Llobregat i Pont d'Orniu. La població d'aquest nucli era de 731 habitants l'any 1940; 855, l'any 1950; 1060, l'any 1960; 1219, l'any 1970; 931, l'any 1980; i, des d'aquella data, el nombre d'habitants ha seguit una trajectòria descendent.

Després de la mort de Ferran Rosal a finals dels anys seixanta,

Placa que presidia l'entrada de l'empresa quan es deia Manufacturas Bergolvan
(ARXIU JOSEP BUSQUETS)

els seus fills Joan Ignasi i Santiago Rosal Ventosa compartiren la direcció de l'empresa, el primer en la faceta industrial i el segon en la comercial fins que, per dificultats econòmiques, el 1979 els empresaris comunicaren als treballadors la dificultat de continuar l'activitat fabril i el 2 de novembre d'aquell any l'empresa es transformava en *Manufacturas Rosal, Societat Anònima Laboral, A-08-006918*, segons escriptura feta per Jordi Roura Rosich, notari de Barcelona. En aquesta nova societat els Rosal hi participaven amb el 49% de les accions i els treballadors amb un 51% i, en el consell d'administració que se celebrà el 15 de novembre, es nomenava director general Jordi Olivé, persona del tot aliena a la família Rosal.

Aquestes dificultats econòmiques quedaren paleses en la progressiva reducció de treballadors contractats ja que, dels 1.200 que cotitzaven el 1970, es passà a 983, el 1975; 787, el 1978; 548, el 1979; 508, el 1980; 442, el 1983; i 329, el 1991.

Com que la salut econòmica de l'empresa continuava sent dolenta, la direcció començà a vendre l'important patrimoni immobiliari de què es disposava (després de treure'n les hipoteques amb què estava gravat); el juny de 1984 venia els 56 pisos del Grup Sant Josep als llogaters que hi habitaven; l'octubre de 1986 feia el mateix amb els 70 habitatges del carrer Muntanya, i finalment també es posà a la venda el valu-

ós edifici situat a la Gran Via de les Corts Catalanes de Barcelona; això no impedí que el 1987 els mateixos treballadors haguessin d'embargar l'empresa a causa dels sous que els devia; llavors s'acolliren a l'atur, capitalitzaren la quantitat total que els corresponia per aquest concepte i, quan el conjunt empresarial sortí a subhasta, el compraren i crearen una nova empresa, *Bergolvan, S.A.L.* - nom que recuperaren del temps de la guerra-.

Tot i que s'hi havia fet una forta inversió per millorar-ne el funcionament, el 1989 els treballadors-empresaris hagueren de vendre a uns constructors de Banyoles un dels elements més valuosos de l'empresa, el salt d'aigua i la turbina, per poder continuar treballant; però, com que els comptes no sortien, la vida de *Bergolvan, S.A.L.* fou molt efímera, ja que la societat va fer fallida i hagué de tancar les portes el 15 de setembre de 1992.

La complexa situació econòmica en què va quedar l'empresa fundada pels Rosal fa que, passats tretze anys, la junta de creditors (els principals dels quals són la Seguretat Social, el BBVA i la Seda) encara no s'hagi posat d'acord per treure a subhasta les grans naus que durant més d'un segle estigueren plenes d'activitat i que actualment només s'utilitzen per a magatzem de ferralla; entre tant, aquells edificis imponents experimenten una progressiva degradació i cada dia tenen un aspecte més fantasmagòric.

Notes

- (1) Aquest mural desaparegué en enderrocar-se la façana de la Colònia que donava a la Carretera, composta per la casa dels amos, el Portal i els dos pisos que hi havia a sobre, i part de les seccions de magatzem de bales, obridores i batans, després de l'incendi que es produí en aquesta àrea el 18 de febrer de 1973.
- (2) VALL I CASAS, Pere. *De Colònies Tèxtils a Parc Indústria*, pàg. 92-94, dins la col·lecció "Cultura, Tècnica i Societat", Barcelona, 1999.
- (3) Arxiu Històric Comarcal de Berga, *Matrícula Industrial*, caixa 940.
- (4) Arxiu Històric Comarcal de Berga, *Matrícula Industrial*, caixa 941.
- (5) Quan, uns anys més tard, els Rosal van comprar la propietat de Montsent, el canal es convertí en via navegable ja que el recorria una barca, que transportava la producció obtinguda en aquella finca, i s'hi feia baixar la fusta que se'n treia.
- (6) Arxiu Històric Comarcal de Berga, *Correspondència 1876*, caixa 120.
- (7) Arxiu Històric Comarcal de Berga, *Sol·licituds*, caixa 969.
- (8) Arxiu Històric Comarcal de Berga, *Matrícula Industrial*, caixa 942.
- (9) Arxiu de cal Rosal, carpeta "Balances 1913-1920".
- (10) BUSQUETS I CASTELLA, Josep. *La Guerra Civil a Cal Rosal*, en "El Vilatà" núm. 61, abril de 1988.
- (11) BAYÓ, Conxa. *La màquina de vapor de la Colònia Rosal*, L'EROL, núm. 47, estiu de 1995.

Josep Busquets i Castella,
del Consell de redacció de L'EROL